

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ημερομηνία: Τρίτη 7 Ιανουαρίου 2020
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- A1.** Ο Αριστοτέλης παραθέτει το παράδειγμα των αισθήσεων της όρασης και της ακοής, προκειμένου να αποδείξει ότι όσα διαθέτουμε εκ φύσεως έχουν ήδη μέσα τους τη δυνατότητα και προβαίνουν αμέσως στην πράξη, δηλαδή την εφαρμογή αυτής της δυνατότητας. Η όραση και η ακοή, επομένως, είναι ήδη έτοιμες από τη στιγμή που γεννιόμαστε και ενεργοποιούνται αμέσως («ὄπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν»).
- A2.**
- Λάθος
 - Λάθος
 - Σωστό
 - Σωστό
 - Σωστό
- B1.** Ο Αριστοτέλης αρχίζει τη διερεύνηση της έννοιας «ηθική» συνδέοντάς την ετυμολογικά με τη λέξη «ἔθος». Ο ετυμολογικός συσχετισμός των λέξεων «ἥθος» και «ἔθος» είναι σωστός, καθώς το «ἥθος» είναι ο εκτεταμένος τύπος του όρου «ἔθος». Οι δύο όροι σχετίζονται και σημασιολογικά και μάλιστα με σχέση αιτίου - αποτελέσματος, γιατί το «ἔθος» (= συνήθεια, ἔθιμο) ως αίτιο οδηγεί στο «ἥθος» (= χαρακτήρας) που προκύπτει ως αποτέλεσμα. Ο χαρακτήρας του ανθρώπου και τα ποιοτικά γνωρίσματά του διαμορφώνονται με τη συνειδητή επανάληψη των ίδιων ενεργειών, με αποτέλεσμα να γίνονται αναπόσπαστο στοιχείο της προσωπικότητάς του. Άλλωστε στην αρχαία

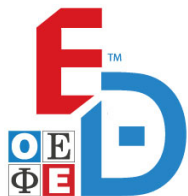
ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Α΄ ΦΑΣΗ**E_3.Αλ3Α(α2)**

ελληνική γλώσσα είχε γίνει ήδη η διάκριση των εννοιών «ἔθος» και «ἦθος». Επομένως, και ο φιλοσοφικός όρος «ἠθική» παραπέμπει στη μελέτη των ηθών, των αντιλήψεων, των ατομικών και συλλογικών μορφών συμπεριφοράς και των ατομικών και κοινωνικών στάσεων.

- B2.** Ο φιλόσοφος, όταν αναφέρεται στους οικοδόμους ή τους κιθαριστές, χρησιμοποιεί το γ' πληθυντικό πρόσωπο («οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί»). Ωστόσο, όταν αναφέρεται στους ηθικά ενάρετους ανθρώπους χρησιμοποιεί το α' πληθυντικό πρόσωπο (οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι). Η αλλαγή αυτή ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι ο φιλόσοφος δεν είχε προσωπική επαφή με τις τέχνες και τους τεχνίτες και χρησιμοποιεί το γ' πληθυντικό πρόσωπο, όταν πρόκειται για δεξιότητες που αφορούν τον καταμερισμό της εργασίας και συνεπώς οι δεξιότητες αυτές δεν είναι γνώρισμα όλων των ανθρώπων. Αντίθετα, χρησιμοποιεί το α' πληθυντικό πρόσωπο, όταν αναφέρεται στις ηθικές αρετές και συνεπώς σε γνωρίσματα που αφορούν όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως. Παρόλα αυτά, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας ότι τα κείμενα του Αριστοτέλη προέρχονται από προσωπικές του σημειώσεις, που χρησιμοποιούσε στις παραδόσεις των μαθημάτων του. Είναι εύλογο σε αυτές τις σημειώσεις να έχουν παρεισφρήσει και στοιχεία του προφορικού λόγου. Συνεπώς, η εναλλαγή των ρηματικών προσώπων δεν αποτελεί συνειδητή επιλογή, αλλά χρησιμοποιείται μάλλον ασυναίσθητα και προσδίδεται μ' αυτόν τον τρόπο ποικιλία στον λόγο.

B3.

- i. **Σωστό (σχολικό βιβλίο, σελ. 36:** *Η περιφήμη αυτή σχολή θα λειτουργήσει για εννέα αιώνες, μέχρι το 529 μ.Χ)*
- ii. **Λάθος (σχολικό βιβλίο, σελ. 35:** *Σημαντικότερη πηγή πληροφοριών για τη ζωή του Πλάτωνα είναι ένα κείμενο του ίδιου, η 7η Έπιστολή του)*
- iii. **Λάθος (σχολικό βιβλίο, σελ. 33:** *Το λαϊκό δικαστήριο της Ηλιαίας, που απαρτιζόταν από 500 δικαστές κληρωμένους από το σύνολο των πιο ηλικιωμένων πολιτών, έκρινε τον Σωκράτη ένοχο)*
- iv. **Λάθος (σχολικό βιβλίο, σχολικό βιβλίο, σελ. 83:** *Πυρήνας της πολιτικής σκέψης του Πλάτωνα είναι η ιδέα της δικαιοσύνης, που σημαίνει: ο καθένας να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Αν όλοι θέλουν να έχουν λόγο και να αποφασίζουν για όλα, τότε θα επικρατήσει το χάος και σελ. 91: *Όλοι αυτοί οι ορισμοί εμπεριέχουν έναν κόκκο αλήθειας, αλλά αποδεκτός τελικά γίνεται ο ορισμός του Σωκράτη: «τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν», με άλλα λόγια: ο καθένας οφείλει να**

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Α΄ ΦΑΣΗ

E_3.Αλ3Α(α2)

πράττει για το κοινωνικό σύνολο εκείνο «είς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἶη

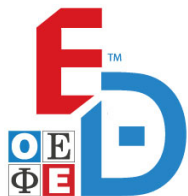
ν. **Λάθος (σχολικό βιβλίο, σελ. 84: από το δεύτερο βιβλίο ως το τέλος οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος)**

B4. Η λέξη **τεχνῶν** στο πρωτότυπο κείμενο έχει τη σημασία των τεχνικών επαγγελμάτων.

- Η Χαρακτική εντάσσεται στις εικαστικές **τέχνες**.
- Ἐπειτα ἀπὸ ἐπίπονο καὶ κοπιαστικό ἀγῶνα κατάφερε να εἰσαχθεῖ στην Ἀνώτατη Σχολή Καλῶν **Τεχνῶν**, πραγματοποιώντας το παιδικό του ὄνειρο να σπουδάσει ζωγραφική.

B5. Ο Αριστοτέλης στο πρωτότυπο κείμενο διατυπώνει την άποψη ότι: «οὐδεμία τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεται», θέλοντας να τονίσει ότι οι ηθικές αρετές ενός ανθρώπου δεν είναι ἐμφυτες ἀλλὰ αποκτώνται μέσω του εθισμού, της διαρκούς ἐπανάληψης ὁμοίων ηθικῶν ενεργειῶν. Ο φιλόσοφος ἐπισημαίνει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ μόνος υπεύθυνος για το αν θα φτάσει στην ἀρετή βελτιώνοντας ἀδιάλειπτα τη συμπεριφορά του, διαμορφώνοντας τον χαρακτήρα του, το ἦθος του. Η δυνατότητα που του δίνει η φύση μπορεί να γίνει πραγματικότητα, μόνο αν ὁ ἄνθρωπος το ἐπιλέξει καὶ το ἐπιδιώξει με προσωπικό ἀγῶνα καὶ ἀσκηση. Ἐτσι ὁ Αριστοτέλης θεωρεῖ ὅτι ἡ κατάρτιση της ηθικῆς ἀρετῆς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἐξαρτάται ἀπὸ τὴν προαίρεση, τὴν προσωπική ἐπιλογή του. Η θέση του Αριστοτέλη ὅτι ἡ ἀρετή δεν εἶναι ἐμφυτη, ἀλλὰ εἶναι ἀποτέλεσμα συνήθειας, ἐρχεται σε ἀντίθεση με τὴν παλιά ἀριστοκρατική ἀντίληψη περὶ ηθικῆς. Σύμφωνα με αὐτή, ἡ ἀρετή εἶναι δῶρο της φύσης ἢ τῶν θεῶν, τὸ ὁποῖο τελεσίδικα δίνεται ἢ δεν δίνεται στον ἄνθρωπο τὴ στιγμή της γέννησής του καὶ εἶναι προνόμιο τῶν ευγενῶν («τῶν ἀρίστων»). Φυσικά, κληροδοτεῖται καὶ στους ἀπογόνους τους, ἀλλὰ δεν δίνεται στους πολλούς.

Συνεξετάζοντας τὸ μεταφρασμένο ἀπόσπασμα που δόθηκε μπορούμε να ἐντοπίσουμε ἀρκετές ὁμοιότητες. Πιο συγκεκριμένα, ὁ Ἀντισθένης ἀναφέρεται καὶ ὁ ἴδιος στον ἐπίκτητο χαρακτήρα της ηθικῆς ἀρετῆς («τὴν ἀρετὴν μὴ ποτεί κανεῖς να τὴν διδασθεῖ»). Ὡς ευγενεῖς – κατὰ τὴν ἀποψή του - χαρακτηρίζονται οἱ ἐνάρετοι, ὅσοι ἔχουν ἀποκτήσει τὴν ἀρετὴ μέσω της ἐμπρακτικῆς ἐνεργοποίησης («ἡ ἀρετὴ συνίσταται σε πράξεις») καὶ ὄχι οἱ ἀρίστοι τὴν καταγωγή. Ἐπομένως, καὶ ὁ Ἀντισθένης ἀπορρίπτει τὴν παλιά ἀριστοκρατική ἀντίληψη, ἀφοῦ ἡ ευγένεια δεν ἀναφέρεται τὴν καταγωγή ἢ τὴν κοινωνική θέση, ἀλλὰ κυρίως ταυτίζεται με τὴν ἀρετὴ. Με αὐτὴν τὴν ἐννοια καὶ ἡ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2020
Α' ΦΑΣΗ**E_3.Αλ3Α(α2)**

ευγένεια της ψυχής αποκτάται με την άσκηση. Επιπλέον, προκειμένου να αιτιολογήσει την αξία της αρετής για την κατάκτηση της ευτυχίας, παραθέτει το παράδειγμα του Σωκράτη («*Η αρετή είναι από μόνη της ικανή να φέρει την ευτυχία και δε χρειάζεται τίποτα επί πλέον εκτός από δύναμη σαν αυτή του Σωκράτη*»). Από αυτό φαίνεται ότι και για τον Αντισθένη η πραγμάτωση ηθικών στόχων εξαρτάται κυρίως από τη βούληση, την προαίρεση του ανθρώπου.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- Γ1.** Και πριν να τακτοποιήσετε αυτά τα ζητήματα, Αθηναίοι, μην έχετε καθόλου την αξίωση να βρεθεί (: να υπάρξει) ανάμεσά σας κανένας πολίτης τόσο ισχυρός, ώστε να παραβεί τους νόμους αυτούς χωρίς να τιμωρηθεί, ούτε κανένας τόσο ανόητος, ώστε να βάλει τον εαυτό του σε προφανή κίνδυνο. Ωστόσο, δεν πρέπει βέβαια και να αγνοείτε το εξής, Αθηναίοι, ότι δηλαδή, κανένα ψήφισμα δεν έχει την παραμικρή αξία, αν δεν συνοδεύεται από τη βούλησή σας να υλοποιήσετε πρόθυμα όσα αποφασίσατε.
- Γ2.** Ο Δημοσθένης προτρέπει τους Αθηναίους να δραστηριοποιηθούν και να κάνουν πράξη τις αποφάσεις που λαμβάνουν στις συνελεύσεις τους. Διατυπώνει την άποψη ότι οι συμπολίτες του δεν πρέπει να αρκούνται στην ψηφίση προτάσεων και λύσεων αλλά οφείλουν να υλοποιούν με προθυμία τα ψηφίσματα που εκδίδουν. Κατά τη γνώμη του, καμία απόφαση δεν έχει ισχύ από μόνη της ούτε εξαναγκάζει τους πολίτες να την ακολουθήσουν, παρά μόνο εάν οι ίδιοι επιθυμούν να την εφαρμόσουν («*ὅτι ψήφισμ' οὐδενὸς ἄξιόν ἐστιν, ἂν μὴ προσγένηται τὸ ποιεῖν ἐθέλειν τὰ γε δόξαντα προθύμως [ὕμᾱς]*»). Αυτό αποδεικνύεται και από τον τεράστιο αριθμό των αναποτελεσματικών ψηφισμάτων, στοιχείο που επέτρεψε την αλαζονική συμπεριφορά του Φιλίππου, σύμφωνα με την άποψη του ρήτορα («*εἰ γὰρ αὐτάρκη τὰ ψηφίσματ' ἦν ἢ ὑμᾶς ἀναγκάζειν ...οὔτε Φίλιππος τοσοῦτον ὑβρίζει χρόνον*»). Ο Δημοσθένης θεωρεί πιο σημαντικά τα έργα από τα λόγια γιατί, όπως υποστηρίζει, μπορεί η πράξη να έπεται των αποφάσεων χρονικά αλλά προηγείται αξιολογικά («*τὸ γὰρ πράττειν... κρεῖττόν ἐστιν.*»). Επομένως, εάν οι Αθηναίοι – οι οποίοι είναι πολύ ικανοί και ευφυείς- πραγματοποιήσουν όσα έχουν αποφασίσει, τότε μόνο θα ενεργήσουν ορθά («*τὰ δέοντα παρ' ὑμῖν εἰσιν, ...ὀρθῶς ποιήτε*»).
- Γ3α.** «*τὸ πράττειν τοῦ λέγειν καὶ χειροτονεῖν ὕστατον ὃν ταῖς τάξεσι, πρῶτον ταῖς δυνάμεσι καὶ κράτιστόν ἐστι.*»

Γ3β.

- γραφείη : γράψαι / γράψειε(ν)
- διαπράξασθαι: διαπράξαι
- ψηφίζομενοι : ψηφίζοντες
- έδεδώκει : δῶ

Γ4α.

- τοῖς θεῖσιν**: επιθετική μετοχή ως δοτική προσωπική κτητική στο απαρέμφατο *ὑπάρχειν*.
- ζημίαν**: κατηγορούμενο στο υποκείμενο *τήν ἀπέχθειαν* του απαρεμφάτου *γενέσθαι*.
- ὑμᾶς**(το α΄ του κειμένου): υποκείμενο του απαρεμφάτου *ἀγνοεῖν* (ετεροπροσωπία).
- οὐδενός**: ονοματικός ετερόπλωτος προσδιορισμός στο *ἄξιον* ως γενική της αξίας.
- τὰ δόξαντα**: επιθετική μετοχή ως σύστοιχο αντικείμενο του απαρεμφάτου *ποιεῖν*.
- τοῦ λέγειν**: έναρθρο απαρέμφατο, ονοματικός ετερόπλωτος προσδιορισμός στον συγκριτικό βαθμό (*ὑστερον*) (ενν. και στα *πρότερον, κρείττον*) ως γενική συγκριτική.

Γ4β.

- Υπόθεση: «*ἂν μὴ προσγένηται τὸ ποιεῖν ἐθέλειν τὰ γε δόξαντα προθύμως [ὑμᾶς]*» (ἂν + υποτακτική)
Απόδοση: «*ὄτι ψήφισμ' οὐδενὸς ἄξιόν ἐστιν*» (οριστική ενεστώτα)
Απλός και εξαρτημένος υποθετικός λόγος που δηλώνει την **αόριστη επανάληψη στο παρόν – μέλλον**.
Μετατροπή στο είδος που δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος :
Υπόθεση: «*εἰ μὴ προσγένοιτο τὸ ποιεῖν ἐθέλειν τὰ γε δόξαντα προθύμως [ὑμᾶς]*» (εἰ + ευκτική)
Απόδοση: «*ὄτι ψήφισμ' οὐδενὸς ἄξιον ἂν εἴη*» (δυνητική ευκτική).

Οι απαντήσεις στηρίχτηκαν στη Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Γυμνασίου Λυκείου , Μιχ. Χ. Οικονόμου και στο Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α, Β, Γ Γενικού Λυκείου , Α. Μουμτζάκης.